

<https://helda.helsinki.fi>

Kaupungin ja yliopiston vuorovaikutus Suomessa

Moisio, Sami Mikael

2018-03-05

Moisio , S M , Kohvakka , M & Norola , M E 2018 , ' Kaupungin ja yliopiston vuorovaikutus Suomessa ' , Hallinnon tutkimus , Vuosikerta. 37 , Nro 1 , Sivut 22-36 .

<http://hdl.handle.net/10138/309644>

unspecified

acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Julkaistu: Moisio, S., Kohvakka, M. & Norola, M. (2018). Hallinnon Tutkimus 37(1), 22–36.

KAUPUNGIN JA YLIOPISTON VUOROVAIKUTUS SUOMESSA

JOHDANTO

Länsimainen yliopisto on keskiajalle ulottuvan historiansa aikana ollut yhteiskunnallisen muutoksen sekä sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen eturintamassa (Bender 1988). Kahdenkymmenen viime vuoden aikana on muodostunut voimakas käsitys siitä, että elämme uudenlaista aikaa, jota ”verkottuminen” ja ”tietoperustainen” talous läpeensä leimaavat ja että yliopistoilla on merkittävä strateginen tehtävä poliittisten yhteisöjen menestyksen takaajina. Samaan aikaan pääosin julkisen rahoituksen varassa toimivat yliopistot ovat vähittäin muuttaneet toimintamallejaan niin Suomessa kuin monissa muissakin OECD-valtioissa. Muutokset ovat vaikuttaneet yliopistoissa tehtävään tutkimukseen ja niissä annettavaan opetukseen. Jälkimmäisen osalta esimerkkinä voidaan mainita useiden eurooppalaisten yliopistojen nykyään tekemä laajamittainen yhteistyö monikansallisten yritysten kanssa. Lisäksi ministeriöt velvoittavat yliopistoja kehittämään erilaisia ”kansainvälisiä” opintokokonaisuuksia, joiden avulla tuetaan kansallisvaltioiden yleisiä kansainvälistymispyrkimyksiä.

Käynnissä olevan yliopistojen laadullisen muuntautumisen yhtenä piirteenä on ollut yliopistojen ydintoimintojen linkittyminen aikaisempaa laajemmin ulkoisiin sidosryhmiin (vrt. Pinheiro ym. 2015a). Näistä sidosryhmistä yritysten mutta myös suurten ja keskisuurten kaupunkien, kaupunkiseutujen kehitysyhtiöiden ja kauppakamarien rooli on korostunut. Tämä ei ole erikoista aikana, jona vallitseva poliittistaloudellinen toimintakehys painottaa kaupunkikeskeistä taloudellista

kehittämistä, talouselämän ja innovaatiotoiminnan alueellista keskittymistä ja kansainvälisen huipun tavoittelua (Russo ym. 2007; Charles ym. 2014; Moisio 2012; Moisio 2018).

Yliopistot kiinnittyvät nykyisin myös Suomessa monin tavoin alueellisen hallinnan (*regional governance*) keskeisprosesseihin. Yliopistojen ei näin odoteta toimivan ainoastaan kansallisen kilpailukyvyyn keskeisinä tuottajina (Moisio & Kangas 2016), vaan myös paikallisten ja alueellisten ongelmien ratkaisijoina. Monissa strategisen johtamisen, talousmaantieteen, aluetutkimuksen ja aluetaloustieteen tutkimuksissa yliopistojen ja kaupunkiseutujen välinen vuorovaikutus nähdään hyvin suoraviivaisena ja tehokkaana (Florida ym. 2006; Lawton Smith 2006; Capello ym. 2013). Sekä yliopistot että kaupunkiseudut näyttäytyvät näissä tutkimuksissa strategisesti hallittavina kokonaisuuksina, jotka yhtenevien intressien myötä kykenevät suhteellisen vaivattomasti rakentamaan kaikkia osapuolia hyödyttäviä vuorovaikutuksen muotoja kuten vaikkapa nykyään niin muodikkaita ”innovaatioekosysteemejä”. Normatiivisia ja funktionaalisia malleja rakentavissa tutkimuksissa on usein tarkasteltu ulkoisen toimintaympäristön muutosten ja yliopiston sisäisen rakenteen muutosten välistä yhteyttä (Clark 1998; Clark 2003; Shattock 2005). Tätä yhteyttä on tutkittu yliopiston ja kaupungin tai alueen välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta (Chatterton & Goddard 2000; Russo ym. 2007; Goddard & Puukka 2008) sekä tarkastelemalla yrittäjämäisen yhteistyökulttuurin rakentamista yliopiston, elinkeinoelämän ja julkishallinnon välille (Etzkowitz & Leydesdorff 2000; Etzkowitz 2003; Gunasekara 2006).

Normatiivista tai funktionaalista näkökulmaa yliopistojen ja niiden sijaintipaikkojen vuorovaikutukseen voidaan kritisoida siitä, ettei se ota riittävällä tavalla huomioon yliopistojen eikä liioin kaupunkien jatkuvasti uudelleenmäärittävää olemusta. Näin ei huomioida sitä, kuinka yliopistot ja kaupungit rakentuvat enemmän tai vähemmän jännitteisten ja ristiriitaisten paikallisten ja ylipaikallisten sidosten ja impulssien kautta (Amin & Thrift 2002; Belina ym. 2013; Benneworth

ym. 2015). Tutkijat ovatkin alkaneet korostaa tarvetta tutkia niitä mahdollisia jännitteitä ja ristiriitoja, jotka värittävät yliopistojen ja alueellisten sidosryhmien välistä vuorovaikutusta (Benneworth ym. 2015; Kohvakka 2016; Pinheiro ym. 2012; Pinheiro ym. 2015b; Vartiainen 2017).

Viimeaikaisissa tutkimuksissa on löydetty yliopistoja, jotka määrittävät itsensä ikään kuin ympäröivän alueen palvelijoiksi. Lisäksi on tunnistettu yliopistoja, jotka tekevät pesäeroa paikalliseen yhteisöön ja pyrkivät monin tavoin kiinnittymään kansalliseen tai globaaliin tutkimusyliopistojen eliittiin (Boucher ym. 2003; Cochrane & Williams 2013; Kohvakka 2016).

Yliopistojen ja kaupunkien välistä vuorovaikutusta tarkastelevissa tuoreissa tutkimuksissa on lisäksi osoitettu, kuinka paikallisen riippuvuuden sijasta yliopistot ovat paitsi monitoimintaisia myös moniskaalaisia. Jälkimmäinen tarkoittaa sitä, että yliopistot ovat kytkeytyneet poliittis-taloudelliskulttuurisiin prosesseihin, joita voidaan luokitella sellaisilla määreillä kuten paikallinen, alueellinen, kansallinen, kansainvälinen tai peräti globaali. Tässä artikkelissa emme kuitenkaan ota näitä määreitä annettuina, vaan tarkastelemme sitä, miten kolmen suomalaisen yliopiston ja niiden sijaintikaupunkien vuorovaikutus jäsentyy erilaisten merkityksenantojen kautta. Tämä tarkastelu on paikallaan tehdä siksikin, että Suomessa on tutkittu vähän yliopistoissa tapahtuvan toiminnan suhdetta niiden sijaintikaupunkien odotuksiin (vrt. Addie ym. 2015).

KAUPUNKIEN JA YLIOPISTOJEN VUOROVAIKUTUS

Artikkelimme kiinnittyy yliopiston ja ”alueen” tai sijaintikaupungin jännitteistä vuorovaikutussuhdetta tarkastelemaan tutkimusperinteeseen. Laajan haastatteluaineiston avulla nostamme esille tämän vuorovaikutuksen erilaisia ulottuvuuksia. Aikaisemmassa tutkimuksessa yliopiston ja alueellisten sekä paikallisten toimijoiden välistä kanssakäymistä on usein lähestytty yliopiston näkökulmasta. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden (*societal effectiveness*), kolmannen

tehtävän (*third mission*), alueellisen sitoutumisen (*regional engagement*), yhteiskunnallisen osallistumisen (*social engagement*) tai yhteisöön kiinnittymisen (*community engagement*) kaltaiset termit viittaavat ennen kaikkea sitä, miten yliopistoissa tuotettua tietoa ja osaamista sovelletaan ja hyödynnetään ympäröivässä yhteiskunnassa.

Edellä mainittuihin termeihin kytketään nykyään myös kaksisuuntaisen vuorovaikutuksen ulottuvuus. Tällöin raja tiedon ja osaamisen tuottajan ja käyttäjän välillä hämärtyy, kun ei-akateemiset sidosryhmät osallistuvat tutkijoiden rinnalla kysymysten esittämiseen ja vastausten etsintään (Niiniluoto 2015, 20). Tästä huolimatta yliopisto näyttäytyy vuorovaikutuksessa usein ikään kuin kaupunkia vahvempana osapuolena, joka sosiaalisen ja kulttuurisen pääomansa turvin koordinoi vuorovaikutuksen suuntaa ja intensiteettiä. Tutkimuksissa kaupungeissa sijaitsevat yliopistot toisin sanoen muokkaavat kaupunkia (Goddard & Vallance 2013, 10; ks. myös van der Wusten 1998). Kaupunkien vaikutuspyrkimyksiä yliopiston rakenteeseen ja päätöksentekoon ei ole näissä tutkimuksissa kuitenkaan juurikaan tarkasteltu (ks. kuitenkin Kantanen 2007). Tätä voidaan selittää yliopiston eräänlaisella löyhäsidonnaisuudella, sen hajaantuneella organisaatiolla sekä tutkijoiden tieteenalaperustaisella autonomialla ja akateemisen logiikan omaperäisyydellä. Näiden katsotaan yhdessä suojaavan opetuksen ja tutkimuksen ideaa tiedemaailman ulkopuolisilta vaikutteilta (Olsen 2007, 27–28; Benneworth 2015 ym., 291).

Tutkimuksemme avulla avaamme näkökulmia yliopistojen ja kaupunkien vuorovaikutukseen tilanteessa, jossa yliopistomaailmassa vahvistunut managerialismi (Välimaa 2012; Tirronen 2014) on osittain heikentänyt yliopistojen organisatorisen löyhäsidonnaisuuden ja akateemisen logiikan tarjoamaa turvaa. Tämän vuoksi on perusteltua tarkastella yliopiston ja kaupungin välistä vuorovaikutusta uudesta näkökulmasta, jossa sijaintikaupungissa tai kaupunkiseudulla vaikuttavat poliittiset ja taloudelliset toimijat saavat aikaisempaa vahvemman aseman. Tässä artikkelissa

analysoimme toisin sanoen erityisesti sitä, miten yliopiston palveluvelvoite – eli ketä, mitä ja miten yliopiston tulisi ”palvella” – ymmärretään kaupunkitoimijoiden mutta myös yliopiston ylemmän johto- ja hallintohenkilöstön keskuudessa.

VUOROVAIKUTUKSEN HAHMOTTUMINEN: KÄSITTEELLISIÄ MERKINTÖJÄ

Yliopiston ja kaupungin välinen vuorovaikutus on moniulotteinen ilmiö. Tarkastelemme vuorovaikutusta neljän sekä tutkimuskirjallisuudesta että tutkimusaineistostamme kumpuavan ulottuvuuden kautta. Näitä ovat vuorovaikutuksen *muoto* tai *rakenne*, vuorovaikutuksen *sisältö*, vuorovaikutuksen *disipliinisyys* ja vuorovaikutuksen *yhteismitallisuus*. Nämä ulottuvuudet tekevät vuorovaikutuksesta alttiin jatkuvalle muutokselle. Jokaiseen ulottuvuuteen liittyy väistämättä myös jännitteitä, jotka osaltaan muovaavat yliopistojen ja niiden sijaintikaupunkien suhteita nyt ja tulevaisuudessa.

Vuorovaikutuksen *muoto* (rakenne) syntyy yliopisto- ja kaupunkitoimijoiden välillä käytävien neuvotteluiden tuloksena. Niin yliopistot kuin kaupungitkin ovat pirstoutuneet varsin heterogeenisiksi, omaa etua ajaviksi toimijaryhmittymiksi, joiden arvot, normit, identiteetit, traditiot ja strategiset tavoitteet eivät välttämättä käy aina yksiin (Addie ym. 2015; Pinheiro ym. 2015b). Näin ollen sekä yliopistojen ja kaupunkien sisällä että niiden välillä käydään jatkuvaa valtakamppailua hallinnan muodoista eli siitä, ketkä pääsevät määrittämään vuorovaikutuksen pelisäännöt ja yliopistojen ”instrumentalisoinnin” (Delanty 2001, 150) eli hyödyntämisen peruseriaatteet: yliopistojen tilallisen merkityksen, alueelliset tai paikalliset (Suomen tapauksessa kunnalliset) velvollisuudet ja institutionaaliset muodot (Calhoun 2006; Cochrane & Williams 2013).

Vuorovaikutuksen *sisältö* on kontekstisidonnainen. Nykyisessä tietointensiivisen talouden rakentamiseen tähtäävässä yhteiskuntakehityksessä vuorovaikutus määrittyy vahvasti talouden kautta. Yliopistot nähdään yleisesti kansallisten ja alueellisten innovaatiojärjestelmien ja tätä kautta kansan- ja aluetalouden tärkeinä osatekijöinä. Niiden odotetaan kiinnittävän alueet ja paikat ”globaaleihin verkostoihin” (Tomaney & Wray 2011, 915), ja tätä kautta houkuttelevan pääoman eri muotoja kaupunkeihin ja alueille. On huomattava, että tällainen tehtävä eroaa yliopistojen aikaisemmasta kansallisvaltiollisesta sivistystehtävästä: yliopistot ovat pitkään toimineet eräänlaisina kansallisen kulttuuriprojektin vetäjinä (Välimaa 2004). Tämä tehtävä ei ole suinkaan kokonaan poistunut. Yliopistot puhuvat nykyään monille yleisöille: niiden edustajat näkevät oman toimintansa paitsi taloudellisena myös kulttuurisena, valtiollisena ja poliittisena (Calhoun 2006; Tomaney & Wray 2011). Tätä kautta myös yliopiston ja niiden sijaintikaupunkien sekä -alueiden välisen vuorovaikutuksen sisältö on väistämättä perusvireeltään jännitteinen.

Disipliinisyys eli tieteenalaperusta on kytköksissä vuorovaikutuksen sisältöön. Vahvistuneesta managerialismista huolimatta yliopistoja voidaan edelleen kuvata monimutkaisiksi, ristiriitaisiksi ja sisäisesti hajanaisiksi instituutioiksi. Niiden piiristä löytyy erilaisia logiikoita noudattavia tiedekuntia, ainelaitoksia, tutkimusryhmiä ja yksilöitä, joista osa on vihkiytynyt instrumentaalisia tarkoitusperiä palvelevaan tiedontuotantoon; osa taas joutuu tasapainoilemaan teorian (akateemisen) ja käytännön (soveltavan) välillä (Ylijoki 1998). Lisäksi toiset tieteenalat ovat vahvemmin paikkaperustaisia tai ”paikallisesti riippuvaisia” (Cox & Mair 1988, 307) kuin toiset. Tieteenalojen ”perusteknologiat”, tutkimus ja opetus, ovat myös kytköksissä kolmansien osapuolten, kuten kaupunkitoimijoiden näkemyksiin ja toimenpiteisiin (Pinheiro ym. 2015b). Tiettyjen tieteenalojen synnyttämä ”kova” tai ”pehmeä” infrastruktuuri nähdään usein ikään kuin elinehtona kaupungin tai alueen menestymiselle kansallisessa ja globaalissa kilpailussa. On kuitenkin myös aina mahdollista,

että yliopiston tieteenalojen edustajien pyrkimykset sekä kaupunkitoimijoiden ja joskus myös yliopiston johdon odotukset eivät käy yksiin.

Yhteismitallisuus on keskeinen tekijä yliopiston ja alueen (kaupungin) välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Se läpileikkaa yhtä lailla vuorovaikutuksen muodon, sisällön kuin disiplinaarisuudenkin. Se, missä määrin eri yliopisto- ja kaupunkitoimijoiden odotukset, puheet ja teot ovat yhteneviä tai eroavat toisistaan, määrittää yliopiston toiminnan paikallisen ja alueellisen sidoksen jännittyneisyyden asteen ja viime kädessä myös sidoksen vahvuuden. Vuorovaikutuksen yhteismitallisuus kuvaa toisin sanoen sitä, että eri paikoissa sekä erilaisia kulttuureja ja traditioita edustavien toimijoiden keskuudessa saattaa vallita samanlaisia tai hyvinkin erilaisia näkemyksiä hallinnan käytännöistä, alueen ja paikan merkityssisällöistä, tiedon luonteesta ja tieteenalapainotuksista sekä valmistuneiden sijoittumisesta työmarkkinoille (Tomaney & Wrey 2011; Addie ym. 2015), vain muutamia keskeisiä esimerkkejä mainitaksemme.

AINEISTO JA TUTKIMUSPROSESSI

Yliopiston ja kaupungin vuorovaikutuksen tutkiminen perustuu artikkelissa viisivaiheeseen tutkimusprosessiin, missä analyysi on rakentunut kerroksittain. Ensimmäisessä vaiheessa tunnistimme tutkimuskirjallisuudesta yliopiston ja yhteiskunnan muutokseen liittyviä seikkoja koskien kaupunkien ja yliopiston välistä vuorovaikutusta. Tämän tarkastelun pohjalta päädyimme siihen, että yliopistojen aluesuhteen analyysin tulee perustua asiakirja-analyysiin (mm. Addie ym. 2015; Kallunki ym. 2015; Uyarra 2010) sekä yliopistotoimijoiden (mm. Kankaanpää 2013; Kosmützky & Ewen 2016) haastatteluihin.

Toistaiseksi eritoten paikallisten ja alueellisten toimijoiden näkökulma yliopistojen merkityksestä ja aluevaikutuksista on ollut puutteellinen niin Suomen kontekstissa kuin kansainvälisissäkin tutkimuksissa. Tämä siitä huolimatta, että yliopistojen paikallisesta ja alueellisesta merkityksestä on keskusteltu runsaasti tutkimuksessa, kehittämistoiminnassa ja politiikassa. Tästä syystä tutkimuksen näkökulmaksi valittiin nimenomaan kaupunkitoimijoiden kokemus yliopiston merkityksen heijastumisesta paikkakunnalle tai laajemmalle alueelle.

Toisessa vaiheessa noudatimme niin kutsuttua usean tapauksen tutkimusstrategiaa. Tutkimuksen kohteeksi valittiin Jyväskylän, Oulun ja Vaasan kaupungit yliopistoinaan. Varsinainen tutkimusaineisto koostuu näiden Jyväskylän, Vaasan ja Oulun yliopistojen välittömän toiminta-alueen toimijoiden teemahaastatteluista. Tutkimuspaikkakuntien valinnan perustana oli se, että ne ovat Suomen kontekstissa keskisuuria kaupunkeja, joihin yliopisto on juurtunut 1960-luvulta lähtien. Kaikki tutkimukseen valitut yliopistot ovat monialaisia mutta henkilökunnan ja opiskelijoiden lukumäärän osalta erikokoisia (Taulukko 1). Yliopistoissa on lisäksi erilainen oppiainevalikoima. Oulun yliopistossa on ainoana lääketieteen tiedekunta; teknillinen tiedekunta on niin Vaasan kuin Oulun yliopistossa. Yliopistojen perustamishistoriassa on joidenkin samankaltaisuuksien lisäksi myös eroja. Vaasan yliopiston tausta on paikallista ja alueellista elinkeinotoimintaa tukemaan pyrkineessä kauppakorkeakoulutoiminnassa. Oulun yliopiston perustaminen (1958) liittyi voimakkaasti Pohjois-Suomen liittämiseen kansallisvaltion teknillis-taloudelliseen kehitykseen. Jyväskylän yliopiston historia kiinnittyy eritoten opettajankoulutukseen ja kasvatustieteisiin sekä paikallisiin ja valtiollisiin kehittämispyrkimyksiin. Mainitut erot mutta myös Jyväskylän, Oulun ja Vaasan yliopistojen toiminnan vähittäinen samankaltaistuminen 2000-luvulla muodostavat otollisen perustan tutkia yliopistojen ja niiden sijaintikaupunkien välistä vuorovaikutusta.

Tarkasteltavat kaupungit ovat väestö- ja elinkeinorakenteeltaan erilaisia. Vaasa poikkeaa Jyväskylästä ja Oulusta selkeimmin pienemmän väestöpohjansa ja alhaisten työttömyyslukujensa osalta. Kaupungin väestö on ”kansainvälisempää” kuin Jyväskylässä ja Oulussa. Toimialaluokituksen (TOL 2008) pohjalta tarkasteltuna kaupunkien elinkeinorakenne on samankaltainen. Kaikissa kaupungeissa suurimmat työllistäjät ovat terveys- ja sosiaalipalvelut, koulutus, tukku- ja vähittäiskauppa, teollisuus sekä hallinto- ja tukipalvelutoiminta. Vaasassa teollisuus työllistää suuremman osan työllisistä kuin muissa kaupungeissa (SVT 2015a).

<taulukko 1 tähän>

Haastattelujen teemat johdimme toteuttamastamme kaupunkien ja yliopistojen strategia-asiakirja-analyysistä sekä tutkimuskirjallisuudesta. Ennen haastattelurunkojen lopullista muotoilua kävimme läpi kaupunkien ja yliopistojen julkiset strategia-asiakirjat kymmenen viime vuoden ajalta sekä Vaasan ja Oulun osalta kaupungin kehitysyhtiön valmistelemat kehitysstrategiat. Asiakirjatarkastelussa kiinnitimme huomiota siihen, missä yhteydessä yliopisto tai korkeakoulutus mainitaan kaupunkistrategioissa, minkälaisia strategisia tavoitteita tai painopisteitä yliopistoihin liitetään kaupunkien strategioissa ja missä yhteydessä yliopistot mainitsevat strategioissaan toiminta- tai vaikutusalueen eli millä tavalla yliopistojen strategioissa käsitellään niiden alueellista roolia ja niin kutsuttua kolmatta tehtävää.

Kolmannessa vaiheessa teimme 27 teemahaastattelua vuoden 2016 kevään ja kesän aikana. Valitsimme haastateltaviksi keskeisiä ”kaupunkitoimijoita”: kaupungin johtoa, virkamiehiä ja elinkeinoelämän johtajia. Näiden lisäksi haastattelimme 1-2 yliopistotoimijaa jokaiselta paikkakunnalta (taulukko 2). Haastatellut henkilöt ovat pääosin johtavia viranhaltijoita tai edustavat muita paikallisia päättäjä- ja vaikuttajatahoja. Tällä haastateltavien valinnalla on tietenkin suora

vaikutus tutkimustuloksiimme koskien niitä muotoja ja sisältöjä, joita kaupungin ja yliopiston vuorovaikutus saa. Pyrimme kuitenkin tietoisesti haastattelemaan henkilöitä, joiden näkökulma yliopiston ja kaupungin vuorovaikutukseen on strateginen ja joilla on avainrooli paikallisessa päätöksenteossa. Näin haastateltavien valintaa ohjasi ajatus, että yliopistoa ja sen toimintaa tehdään paikallisesti ja alueellisesti merkitykselliseksi erilaisissa avainhenkilöverkostoissa, jotka puolestaan jatkuvasti reagoivat erilaisiin paikkakunnan tai alueen ulkoisiin ja sisäisiin kehityskuluihin.

Ensimmäisen haastattelukierroksen jälkeen analysoimme aineiston teemoittelevalla sisällönanalyysillä ja peilasimme tuloksia aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Empiirisen aineiston keruun toisessa vaiheessa järjestimme jokaisella tutkimuspaikkakunnalla keskustelumutoiset haastattelutilaisuudet, joihin kutsuimme yliopistojen johtoa, ylioppilaskunnan edustajia sekä yliopiston toiminnan suunnittelusta vastaavia henkilöitä. Haastattelimme lisäksi muutamia yliopistotoimijoita puhelimitse loppusyksystä 2016. Näissä haastatteluissa yliopistotoimijat kommentoivat ensimmäisen haastattelukierroksen keskeisiä havaintoja sekä kertoivat omia näkökulmiaan yliopistojen paikallisesta ja alueellisesta tehtävästä. Tutkimuksen aikana haastattelimme yhteensä kolmeakymmentäviittä henkilöä.

<taulukko 2 tähän>

Analyysin viimeisessä vaiheessa syvensimme ensimmäisen kierroksen haastatteluaineiston analyysiä vetämällä yhteen yliopistojen ja kaupunkien vuorovaikutuksen keskeiset ulottuvuudet. Tässä analyysissä yliopistotoimijoiden haastattelut toimivat eräänlaisena tukiaineistona, joka laajensi joitakin yliopiston alueelliseen rooliin liittyviä näkökulmia ja tarkensi toisia. Näiden tutkimusvaiheiden kautta hahmottuivat keskeiset ongelmakohdat, ristiriitaiset toiveet ja odotukset

sekä toimivat käytännöt ja yhteistyössä saavutetut positiiviset kokemukset, joita avaamme tarkemmin seuraavassa luvussa.

VUOROVAIKUTUKSEN MUOTO JA SISÄLTÖ

Henkilö- ja intressiperustaisuus

Jos tarkastellaan ainoastaan yliopistojen sijaintikuntien valtuustoissa käytävää yliopistopoliittista keskustelua, voidaan helposti tulla tulokseen, että yliopisto ”näkyi” vain vähän paikallisessa politiikassa ja hallinnossa (ks. Tamminen 2017). Yliopistojen ja sijaintikaupunkien vuorovaikutus koskettaa aineistossamme kuitenkin monia tasoja. Vuorovaikutus on perustaltaan paitsi kaupunkien ja yliopistojen johtohenkilöiden välistä myös eri tavoin operatiivista. Yliopistot ja kaupungit järjestävät esimerkiksi kongresseja ja muita tapahtumia, jotka kokoavat yhteen erilaisia toimijoita. Kuitenkin haastatteluissa esiintyi tietynlainen portinvartijailmiö (Lewin 1947). Sen mukaan kaupunkien ja yliopistojen vuorovaikutus ja agendan määrittäminen rakentuvat eritoten avainhenkilöiden eli organisaatioiden ylimmän johdon ympärille. Tässä ulottuvuudessa oli kuitenkin havaittavissa paikkakuntakohtaista vaihtelua (vrt. Morrill ym. 1999, 53). Oulussa kaupungin, elinkeinoelämän ja koulutus- ja tutkimusyksiköiden avainhenkilöiden ympärille rakentuneen *Innovaatioallianssin* merkitys eräänlaisen vuorovaikutussisäpiirin muodostumisessa korostui voimakkaasti. Vaasassa taas korostui harvojen avainhenkilöiden osallistuminen monien eri toimijoiden johtotehtäviin.

”siihen vaikuttaa aika paljon se, että minkälaiset henkilökohtaiset suhteet esimerkiksi kaupunginjohtajalla on yliopiston rehtoreihin ja näin päin pois, että siellä aika paljon se vuorovaikutus pelaa myös niitten henkilökohtaisten kontaktien ja suhteiden pohjalta siis joko niitä edesauttaen tai heikentäen, mutta kyllä ne on hyvät ollu”. H27

Edellä mainittu tarkoittaa sitä, että yliopiston ja kaupungin vuorovaikutuksen todellinen sisältö on merkittäväällä tavalla sidottu keskeisten vuorovaikuttajien toimikausiin ja persooniin. Kyseinen seikka todennäköisesti entisestään korostuu, kun yliopistoissa on aikaisempaa selvemmin pyritty siirtymään sellaiseen ”ammattimaiseen” (Tirronen 2014, 71) tai ”yritysmäiseen” (Juppo 2011, 93) johtamiseen, jonka elinkeinoelämä mutta myös kaupungit tuntevat omakseen. Haastatellut pitivätkin yliopistojen uutta johtamismallia myönteisenä kehityksenä, koska se heidän mukaansa selkeytti yliopisto-organisaatiota ja helpotti yhteistyötä.

”se suurin muutos, mikä varmasti on tullut tähän toimintakulttuuriin, kun yliopistolaki muutti tätä, että yliopistosta tuli osakeyhtiömuotoinen, meidän piti jo sen takia muuttaa toimintaa ja päätöksentekoprosesseja, --- jos katsotaan yliopiston tai lainsäädännön puolelta, niin nään sillä tavalla, et yliopistolaki toi selkeyttä yliopistojohdamiseen ja selkeytti varmaan heidän rooliaan. Se oli silloin erittäin pirstaleista ja kun kunnan puolen päätöksentekokaan ei aina, ihan strategisesti pysty toteuttamaan niitä, niin tää on selkeyttänyt. Kyllä se osakeyhtiömalli on tuonu tähän yhteistyöhön ainakin minun kannaltani selkeyttä ja se rehtorin rooli on muuttunu selkeemmäksi ja hänelle on antanut myös varmaan selkänöjaa, kun siinä on selkee hallitus, eikä ole semmonen iso joukko ihmisiä, jotka kaikki vetää eri suuntiin.” H16

Toiseksi aineistostamme nousi mielenkiintoisella tavalla esille se, että yliopistojen ja sijaintikaupunkien välinen vuorovaikutus rakentui paikan vahvistamisen idean varaan.

Kaupunkitoimijat toisin sanoen kokivat tärkeäksi, että yliopistoilta löytyy tietty sisällöllinen perusta, joka puolestaan vahvistaa sijaintikaupunkia. Näin ollen yliopiston ulkopuoliset toimijat olivat sitoutuneet kehittämään nimenomaan paikalliseksi miellettyä yliopistoa (Pinheiro ym. 2012, 25), eivätkä he halunneet etsiä paikallisesti merkittävää koulutus- taikka tutkimusosaamista muilta

yliopistopaikkakunnilta. Vaikka osaamisyhteistyötä tehtiin muiden Suomen yliopistojen kanssa, eräänlaisen oman kaupungin yliopiston kehittämisen ensisijaisuus nousi haastatteluissa voimakkaasti esille. Tämä seikka korostuneen entisestään tilanteessa, jossa yliopistoja vaaditaan profiloitumaan, kaventamaan opetustarjontaansa sekä karsimaan tutkimusalojaan.

Suomessa ois hyvä, että yliopistot erikoistuis niihin aloihin, minkälaista yritystoimintaa sillä alueella on, eli tavallaan tätä klusteriajattelua tulis enemmän esille. Niinku oli hyvänä esimerkkinä se, että Oulun yliopisto panosti siihen, että Nokia-klusteri kasvoi ja se sai väkeä tai Kuopion yliopistossa on paljon lääketiedettä ja muuten ei siellä olis lääketeollisuuden tukea ja tällasta, mietitään vähän että minkälaista perusteellisuutta ja elinkeinoelämää on olemassa, että siitä tulee se vuorovaikutus, josta voi kasvaa mitä tahansa. H8

Joka tapauksessa kaupunkitoimijoiden voimakas sitoutuminen paikallisen yliopiston kehittämiseen viittaa siihen, että kunnat kilpailevat keskenään myös yliopistojensa kautta. Yliopistojen sijaintikaupungit ovat oman arvionsa mukaan investoineet yliopiston toimintoihin merkittäviä summia, mikä on kaupunkitoimijoiden mielestä johtanut eräänlaisen uuden, yliopiston paikallista vastuullisuutta ja responsiivisuutta painottavan ”yhteiskuntasopimuksen” (Jongbloed ym. 2008, 306) solmimiseen. Yliopistojen mieltäminen paikallisina toimijoina tuo yliopistojen ja kaupunkien vuorovaikutukseen tietynlaisen kohtalonyhteyden tai ”olla samassa veneessä” -ulottuvuuden. Tämä ulottuvuus artikuloitui useassa haastattelussa: kaupunkitoimijat näkivät, että ilman yliopistoa kaupunkien asema oleellisesti muuttuisi.

”Kyllähän puhutaan aika paljon tämmöisestä elinvoimapolitiikasta, mikä on vähän laajempi käsite, se nyt on vaan uus muotitermi, mut yliopisto on yks keskeinen elinvoimatoimija meillä, niinku sanoin, että tosi oleellista, että kaupunki, yliopisto, ammattikorkeakoulu, isoimmat yritykset, että

meil on samankaltanen käsitys näistä asioista, samat tavoitteet ja ollaan yhdessä kehittämässä tätä kaupunkia. Ihan välttämätön osa meidän elinkeinopolitiikkaa.” H3

Tämä samassa veneessä oleminen tuli esille toisaalta myös siten, että kaupunkitoimijat halusivat yliopistojen toimivan muuallakin kuin kapeasti ”tiedemaailmassa”. Heidän mukaansa yliopistoja tulisi auttaa löytämään paikallisesti tarkasteltuna ”oikeita ja riittävän nopeita toimintatapoja”.

Instrumentaalisuus ja konfliktisuus

Yliopistojen ja kaupunkien vuorovaikutuksen näkökulmasta on oleellista, miten yliopistojen ulkopuoliset toimijat määrittävät yliopistoissa tapahtuvan toiminnan arvon.

Haastatteluaineistossamme tämä artikuloitui erityisesti vastakkainasetteluna eräänlaisen perustieteen tekemisen ja yritystoiminnan tukemisen välillä (Boucher ym. 2003). Kyseinen vastakkainasettelu syntyi niistä voimakkaista odotuksista, joita kaupunkitoimijoilla on suhteessa yliopistojen taloudelliseen potentiaaliin. Toisaalta he katsoivat, että yliopistojen perustoiminta liittyy tieteeseen ja että sillä on tietynlainen itseisarvo. Mutta tästä huolimatta yliopistojen ”tieteen” tuli vastata niitä odotuksia, joita kaupunkitoimijoilla oli koskien talouden vahvistamista.

Vuorovaikutus yliopistojen ja kaupunkien välillä miellettiin näin ollen voimakkaan talousperustaisena.

”--- jos lähetään vaikka siitä ajatuksesta, et me ei vähennetä koulutuksesta vaan saadaan enemmän innovaatioita maailmalle ja niitä mitataan ja kannustetaan ja annetaan lisäpalkkioita, ni sehän buustaisi näitä korkeakouluja siihen suuntaan, et Suomi saisi uusia vientituloja ja sitä kautta vaurautta ja voitais saada pyörä pyörimään, eikä mitattais sitä kuinka paljon saadaan Tekes-rahoitusta kulutettua tai muuta Akatemia-rahoitusta tai muita, et ne on näitä mittareita. Kyllähän

on tosi hyvä, kun saa rahoituksen ja tekee budjetin ja toimintasuunnitelman ja toteuttaa toimintasuunnitelman ja kuluttaa rahat, niin syntyykö siitä kasvua? Ei välttämättä tai hyvin harvoin.” H6

Yliopistojen talousrooli liitettiin haastatteluissa useisiin teemoihin. Sijaintipaikkakunnilla toimivien yritysten tukeminen oli tässä yhteydessä läpitunkeva teema, joka ilmeni haastatteluissa monin tavoin. Yliopistojen toiminta haluttiin nähdä suoraviivaisesti alueen taloutta tukevana arvonnäkökulman luomisena. Ensinnäkin yliopistot nähtiin nykytermein innovaatioekosysteemien osana (vrt. Ståhle & Pirttivaara 2015). Haastatellut tosin sanoen korostivat sitä, miten yliopistot ovat keskeisiä alueen taloudellisen toiminnan mahdollistajia sekä tukiorganisaatioita, jotka monin tavoin palvelevat niin paikallisten kuin kansainvälisten yritysten toimintaa. Yliopistojen tehtävänä ei nähty olevan vain toimiminen yritysten houkuttelijoina, vaan myös niiden toiminnan kehittäjinä. Nämä edellä mainitut seikat korostavat eritoten yliopiston taloudellisen potentiaalin määrittämistä. Yliopistojen taloudellisen potentiaalin osalta kuntatoimijoiden näkemykset olivat kuitenkin osin ambivalentteja. Osa heistä esitti huolen siitä, etteivät yliopistot kykene realisoimaan taloudellista potentiaaliaan, joka jäisi näin ikään kuin piiloon. Kaupunkitoimijat eivät luottaneet siihen, että yliopistot kykenisivät artikuloimaan talouspotentiaalin yrityksille.

”näkisin, et yliopistolla tässä pitäis olla semmonen taho, jota yritysten on helppo lähestyä, että se piilo-osaaminen saatais irti ja näkyville siellä yliopistolta. Et tällä hetkellä --- ei oo olemassa semmosta, et täytyis vaan soitella sinne ja osas tapauksissa se on aika satunnaista, et kenet siellä sattuu saamaan kiinni ja miten se yhteistyö lähtee käynnistymään, et se yritys yhteistyön systematisointi varmasti edesauttais sitä yhteistyön syntymistä ja selkeiden toimintamallien määrittely siihen, lähtien ihan kustannustasosta ja näistä immateriaalioikeuksista ja muista, mutta

lähinnä se ensikontaktin saamisen helpottaminen ja monialasten työryhmien kokoaminen pitäis olla sille yritykselle mahdollisimman helppoa.” H23

Yliopistoilla miellettiin olevan myös eräänlainen kaupungin markkinointiin liittyvä rooli. Ne olivat välineitä kaupunkien brändityössä ja ”symbolitalouden” (Zukin 1995) eli taloudellisen menestyksen kannalta positiivisten mielikuvien tuottamisessa ja välittämisessä. Näin yliopistot yhdistettiin kansainvälisen pääoman houkutteluun sekä erilaisten osaajien ja yritysten sijaintipäätöksiin vaikuttamiseen. Yliopisto-opiskelijoiden positiivinen vaikutus kaupungin imagoon ja ilmapiiriin sekä kansainvälisyyteen mainittiin tässä yhteydessä useasti. Näin yliopistojen ulkopuoliset toimijat korostivat yliopiston symbolista merkitystä taloudellisen arvonnäkökulman ja erityen sijaintipaikan taloudellisen potentiaalin rakentamisessa (vrt. Goddard & Vallance 2013).

On silmiinpistävää, että harvat maininnat yliopiston roolista paikallisena sivistys- ja kulttuuritoimijana kytkeytyivät niin ikään taloudellisen arvonnäkökulman luomiseen. Yliopistotoimijoiden, erityisesti opiskelijoiden, harjoittama kulttuuritoiminta (näytelmät ja tempaukset) koettiin kaupunkikehityksen ja siihen kytkeytyvän paikallisen symbolitalouden keskeisinä elementteinä.

”ku katsoo katukuvaa ja vertaa johonkin muuhun samankokoseen kaupunkiin, jossa on joko pienempi yliopisto tai ei yliopistoa, ni kyllän se erottuu ihan selvästi, että se energia suorastaan tirsuaa sieltä. Ja kaupunkikulttuurissa se on tätä katukulttuuria paljon --- harrastelijateattereita ja tällaista tyyppistä on vaikka kuinka paljon.” H4

Yliopistojen paikallisen talousroolin näkökulmasta on kiinnostavaa, miten yliopiston ulkopuoliset toimijat näkivät valtion keskushallinnon roolin korkeakoulupoliittisena vallankäyttäjänä. Tämän mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön linjaukset ja yliopistojen nykyinen rahoitusmalli eivät

kannusta ”aidon” yritysyhteistyön kehittämiseen. Nykyisen rahoitusmallin katsottiin kyllä lisänneen yliopiston halukkuutta vuorovaikutukseen, mutta se koettiin kuitenkin ikään kuin pakotetuksi toimintamalliksi. Näin yliopistojen todelliseen kykyyn siirtää osaamisensa taloudellisen arvon muodostamiseen ei suhtauduttu varauksetta. Valtakunnallinen aspekti esiintyi aineistossamme myös toisella tavalla. Kaupunkitoimijat näet mielsivät, että yliopistojen uusi varainkeruumalli suosii voimakkaasti Helsingin seudun yliopistoja. Täten valtion roolia yliopiston paikallisen taloussuhteen kehittämisessä ei nähty alueellisesti neutraalina.

Vuorovaikutuksen disiplinaarisuus

Kolmatta aineistosta esille nousevaa teemaa kutsumme vuorovaikutuksen disiplinaarisuudeksi. Tämä on tärkeä ulottuvuus, joka koskee ensinnäkin yliopiston tieteenalarakennetta ja eritoten tuon rakenteen yhteiskunnallista tulkintaa. Yliopistot muodostuvat toisin sanoen tieteenaloista, joiden yhteiskunnallinen arvostus vaihtelee eri aikoina ja jotka ovat eri tavoin sidoksissa yhteiskunnallisiin prosesseihin, etenkin arvon muodostukseen (Väliaverron 2016, 57). Aineistossamme tämä tuli esille tieteenalojen toisistaan poikkeavina arvottamisina.

Kaupunkitoimijat katsoivat, että jos yliopistossa on vahva teknillinen oppiala, se tuottaa suoraviivaisesti niin kutsuttua alueellista kilpailukykyä. Teknillisen alan arvottaminen suhteessa yliopiston yleiseen potentiaaliin on kiinnostava ilmiö. Vaasassa kaupunkitoimijat tukivat vahvasti yliopiston osittaista profiloitumista sangen pienen ja äskettäin perustetun teknillisen tiedekunnan kautta, koska juuri sen katsottiin antavan parhaan tuen aluetalouden kasvupyrkimyksille. Tämä kaupunkitoimijoiden painotus hämärsi usein muiden yliopiston keskeisten toimintojen ja eritoten humanististen tieteiden arvon määrittämistä. Jyväskylässä, missä yliopistolla ei ole teknillistä

tiedekuntaa, harmiteltiin sitä, että kaupungissa toimivia yrityksiä ei kyetty tukemaan ikään kuin paikallisella yliopistollisella insinöörikoulutuksella.

”meillä aika hyvänä esimerkki on teknillinen koulutus ja etenkin sen puute täältä, sitähan on yritetty tänne aikoinaan miettiä, siinä tehtiin erilaisia viritelmiä Tampereen suuntaan, et saatais niitä diplomi-insinöörikoulutettavia tänne ja varmasti meillä on täällä toimijoita, jotka kärsii siitä, on se sitten valmistavaa teollisuutta tai ICT vaikkapa ohjelmistopuolen tulevaa teollisuutta. On selvää, että Jyväskylässä, missä tulee ammattikorkeakoulutasosia insinöörejä, niin ei meiltä tule Suomen parhaita insinöörejä täältä kun ei meillä ole korkeakoulutusta, niin milläs nää yritykset sitten houkuttelee tänne ne Suomen parhaat insinöörit ja etenkin teknisissä aineissa uskallan väittää, et on tietty problematiikka.” H26

Kaiken kaikkiaan yliopistojen tieteenalat jakaantuivat hierarkkisesti suhteessa niiden yhteiskunnalliseen ja eritoten taloudelliseen potentiaaliin. Teknilliset tieteet edustivat hierarkian ylintä tasoa juuri niiden talouspotentiaalin eli lähinnä työpaikka- ja arvonmuodostuksen vuoksi. Kaupalliset alat miellettiin eräänlaisina tukialoina, jotka liittyivät taloudellisesti kaikkein suurinta potentiaalia edustaviin aloihin. Hierarkian toiselle tasolle voidaan sijoittaa esimerkiksi kielten ja kasvatustieteen alat, joilla miellettiin olevan selkeä paikalliseen kehittämiseen liittyvä rooli. Hierarkian alimmalle tasolle sijoittuivat muut tutkimus- ja koulutusalat, joita ei juuri eroteltu muutoin kuin epiteetillä humanistiset alat.

”Että siis sillä tavalla, jos meillä olis enemmän tätä soveltavaa, esimerkiks teknistä opetusta siellä, ni se olis tästä näkökulmasta parempi. Mut en mä nyt yleisesti halua. Se on tosi hyvä se kasvatustieteellinen ja se että me ollaan profiloiduttu tämmösenä opetuksen kaupunkina, niin se on kyllä ihan hyvä. Mutta jos ihan kylmästi katsoo tästä, katsos nyt tästä yritys-, elinkeinopolitiikan

näkökulmasta, veroeurojen näkökulmasta, ni sit olis hyvä, että siellä olis vähä muutakin tai onhan siellä muutakin, onhan siellä iso ICT-tiedekunta, mut siitä näkökulmasta olis hyvä vaikkapa et olis tekninen yliopisto.” H3

”mut joku humanistinen homma, jos se poistuu täältä Oulusta, niin ei se näy yhtä dramaattisesti siinä kaupungin kehityksessä --- sil ei oo vaikutusta siihen kaupungin taloudelliseen yleisaktiviteettiin.” H19

Osin tieteenalojen hierarkia liittyy siihen, että kaupunkitoimijat yhdistivät yliopiston tieteenalat kuntien ”elinvoimaan”, joka on nyt käynnissä olevan kuntien muutosprosessin hallinnollinen avaintermi tai peräti iskusana. Joka tapauksessa aineistomme kertoo siitä, että tieteenalojen väliset raja-aidat ovat silmiinpistävän vahvoja, kun kuntatoimijat arvottavat niiden yhteiskunnallista roolia: he eivät esimerkiksi kyenneet argumentoimaan humanististen tieteiden mahdollista panosta taloudellisen arvonlisän luomiseen muutoin kuin kielenopetuksen osalta.

YHTEENVETO: YLIOPISTON JA KAUPUNGIN VUOROVAIKUTUKSEN

YHTEISMITALLISUUS

Olemme pyrkineet osoittamaan, että yliopiston ja kaupungin välinen vuorovaikutus on ilmiö, jonka moniulotteisuutta ei yliopistojen alueellista tai paikallista sidosta käsittelevässä tutkimuksessa ole aiemmin tarpeeksi huomioitu. Olemme jakaneet vuorovaikutuksen sen *muotoon* tai *rakenteeseen*, vuorovaikutuksen *sisältöön* sekä vuorovaikutuksen *disipliinisyyteen*. Nämä ulottuvuudet tekevät vuorovaikutuksesta alttiin jatkuvalla muutokselle. Jokaiseen ulottuvuuteen liittyy väistämättä myös jännitteitä, jotka osaltaan muovaavat yliopistojen ja niiden sijaintikaupunkien suhteita nyt ja tulevaisuudessa.

Yhteismitallisuus on edellä mainittujen seikkojen lisäksi yliopiston ja kaupungin vuorovaikutuksen tärkeä ulottuvuus. Se on itse asiassa aineistomme läpileikkaava teema, joka kutoo yhteen tutkimuksen keskeiset havainnot. Tämä ulottuvuus määrittää vuorovaikutuksen jännitteet sekä kaupunkien ja yliopistojen paikallisen sidoksen vahvuuden. Vuorovaikutuksen yhteismitallisuudella viittamme esimerkiksi siihen, miten kaupunkitoimijat näkivät yliopiston yhdessä yritysten ja julkisen sektorin toimijoiden kanssa muodostavan yhteisen paikallisen ”kehittämisalustan” (Saarivirta 2008, 2). Yhteismitallisuus liittyy siihenkin, miten yliopistojen ja kaupunkitoimijoiden artikuloimien odotusten, puheiden ja tekojen välillä voidaan havaita jännitteitä tai miten yliopistojen toimintalogiikan ja -kulttuurin katsotaan poikkeavan yrityksistä ja julkisyhteisöistä.

Yhteismitallisuutta voidaan arvioida myös aikaisemmin analyysissä mainitsemamme vuorovaikutuksen henkilö- ja intressiperustaisuuden näkökulmasta. Jos kaupungin ja yliopiston vuorovaikutus rakentuu voimakkaasti vahvoihin henkilökohtaisiin siteisiin nojaavan sisäpiirin varaan, tämä ikään kuin kääntää sosiaalisen pääoman sisäänpäin ja rajoittaa laajan vuorovaikutuksen kehittymistä. Näin syntyy rajoitteita tiedonkululle, mikä puolestaan vähentää esimerkiksi luottamushenkilöiden osallistumista kaupunkien ja yliopistojen vuorovaikutukseen (vrt. Granovetter 1973). Viimeksi mainittu seikka oli aineistossamme selkeästi esillä.

Erotamme lopuksi neljä yliopiston ja kaupungin vuorovaikutuksen yhteismitallisuuteen liittyvää teemaa. Ensinnäkin kaupunkitoimijat olivat kykeneviä ja halukkaita arvioimaan ja arvottamaan yliopistojen toimintaa. Yliopistojen paikallisen hyödyn arviointia tekivät paitsi kaupungin ja yliopiston vuorovaikutuksen sisäpiiriläiset myös asioita etäämmältä tarkkailevat toimijat. Erityisesti sisäpiiriläiset esittivät kokemuksenaan, että yliopistot ovat kyvyttömiä tekemään niin kutsuttuja poisvalintoja ja priorisoimaan toimintaansa. Kaupunkitoimijat olivat lähes yksimielisiä siitä, että

yliopiston tuli tehdä poisvalintoja ja profiloitua nykyistä voimakkaammin. Tässä yhteydessä kaupunkitoimijat mielsivät yliopistot kaupunkien tai yritysten kaltaisina organisaatioina (vrt. Etzkowitz ym. 2000, 315–317), joiden tulee taloudellisesti haasteellisina aikoina sopeuttaa ja tehostaa toimintaansa.

Toiseksi kiinnitämme huomion siihen, että eritoten haastattelemamme paikalliset elinkeinotoimijat näkivät yliopistojen lisääntyneen yhteistyöhalun myönteisenä mutta myös osin pakotettuna ”käytöksenä”. Siinä missä yliopistot olivat aiemmin kyvyttömämpiä ja osin haluttomampia tekemään yhteistyötä, nyt lisärahoituksen hankkimisen nähtiin olevan yliopistojen lisääntyneen ja sinällään positiiviseksi arvotetun yhteistyöhalun päämotiivi. Yhteistyötä tehdään näin ikään kuin yliopiston välittömiin budjettihaasteisiin vastaamiseksi. Tällä näkemyksellä on potentiaalinen merkitys kuntien ja yliopistojen yhteistyön rakentumiseen tulevaisuudessa aikaisempaa selkeämmin eräänlaisten molemminpuolisten välinearvojen perustalle.

Kolmanneksi kaupunkitoimijat esittivät, että yliopiston yrityksistä ja kaupungeista poikkeava toimintakulttuuri (Goddard & Vallance 2013, 1) aiheuttaa haasteita paikallisten ja jaettujen toiminta- tai elinvoimavisioiden laatimiseen. Yhtäältä yliopistojen tavoitteiden nähtiin olevan liiaksi muualla kuin välittömässä paikallisessa toiminnassa ja sen kehittämisessä. Yliopistojen ”tieteellisen” tehtävän ja paikallisen kehittämisen välistä yhteyttä oli näin ollen vaikeaa hahmottaa. Osa yliopistojen tutkimustoiminnasta oli sellaista, jota kaupunkitoimijat eivät nähneet yhteiskunnallisesti ”hyödyllisenä”, vaan lähinnä tieteellisesti ”itseisarvoisena” toimintana (vrt. von Wright 1983). Toisaalta kaupunkien ja yliopiston roolit ja olemus organisaatioina nähtiin erilaisina (Sporn 1996). Tämän katsottiin osaltaan vaikeuttavan yhteisten agendojen muodostamista ja keskinäistä viestintää. Yliopistojen ja kaupunkien katsottiin lisäksi toimivan erilaisissa aikahorisonteissa. Tämä ei aineistossamme viittaa ainoastaan tieteen tekemisen ja yritysten

tarpeiden erilaisiin aikajänteisiin. Osa haastatelluista näet esitti, että yliopistojen toimintakulttuuri koskien esimerkiksi yritysysteistyötä oli vanhentunutta ja vanhoiksi miellettyjen rakenteiden luonnehtimaa. Tämän mukaan yliopistot toimivat eräällä tavalla menneessä ajassa, kun niitä verrattiin yrityksiin.

Neljänneksi kiinnitämme huomiota siihen, että yliopistojen ja kaupungin välinen vuorovaikutus on aineistomme perusteella sidoksissa yliopistojen tieteenalavalikoimaan. Asialla on merkitystä nyt kun yliopistoja pyritään valtioneuvoston ja elinkeinoelämän järjestöjen taholta voimakkaasti ”profiloimaan”. On näin ollen odotettavaa, että yliopistojen profiloimiseen liittyvä koulutus- ja tutkimusalojen arvottaminen niin valtiovallan kuin erilaisten kaupunkitoimijoiden taholta aiheuttaa yliopistojen sisällä jännitteitä. Tämä tulee jatkossa esille esimerkiksi yliopistoissa yleistyvän strategisen johtamisen yhteydessä, jossa strategian luominen on keskeinen väline. Strategiassa osa koulutus- ja tutkimusaloista voidaan jättää ikään kuin yliopiston ulkopuolelle, mikä seikka edelleen vahvistaa yliopistojen itse tekemää ja toteuttamaa sisäistä hierarkiaa, ja voi johtaa myös joidenkin suomalaisten yliopistojen faktiseen luopumiseen monitieteisyydestä ja pyrkimykseen muuttua todellisuudessa eräänlaisiksi ”yliopistollisiksi erikoiskorkeakouluiksi” (Vartiainen 2016, 25). Tällainen yliopistojen itse tekemä profiloituminen vaikuttaa parhaimmillaan työelämän tarpeet huomioivan koulutuksen ja paikallisen kehittämisen vahvistumiseen. Pahimmillaan se johtaa yliopistojen osaamisalojen kaventumiseen, kansainvälistymiskehityksen ja monitieteisyyden heikentymiseen sekä voimakkaan paikallisen polkuriippuvuuden muodostumiseen.

Edellä sanotun perusteella näyttää selvältä, että kaupunkitoimijat sijoittavat yliopistot monin erilaisin tavoin paikallisen tai alueellisen kasvu-, imago-, ja kilpailukykykypolitiikan osaksi. Näin esimerkiksi yliopistojen kansainvälistyminen taikka niissä tehtävä ”huippututkimus” tulee pääsääntöisesti arvioiduksi suhteessa siihen, mikä merkitys niillä on suhteessa yliopiston

välittömään sijaintiympäristöön. Yliopistojen oletetaan ottavan aikaisempaa selvemmin huomioon paikallisen toimintaympäristön erityispiirteet niin opetus- kuin tutkimustoiminnassaan.

Yliopistolain uudistamisen seurauksena syntyneen uuden yliopiston odotetaan olevan aikaisempaa mukautuvampi, suoraviivaisempi sekä helpommin hahmotettavissa oleva paikallinen ja alueellinen yhteistyökumppani yrityksille, yhteisöille ja julkishallinnolle.

Kaupunkitoimijoiden tapa arvioida yliopistoja paljastaa sen, että kyseiset toimijat eivät näe yliopistoja yhtenäisinä kokonaisuuksina. Pikemminkin he arvottavat tieteenaloja, tutkimustuloksia sekä opetukseen ja tutkimukseen liittyviä toimintamalleja omasta paikallisesta tai alueellisesta perspektiivistään hyödyllisiksi ja vähemmän hyödyllisiksi. Kun tällainen arvottaminen saa tukea kansainvälisistä ”parhaista käytänteistä” ja valtakunnallisista poliittisista linjauksista, käynnistyy joidenkin haastattelemiemme kaupunkitoimijoiden toivoma suomalaisten yliopistojen itseprofilointi toden teolla.

LÄHTEET

Addie, Jean-Paul, Keil, Roger & Olds, Chris (2015). Beyond town and gown. Universities, territoriality and mobilization of new urban structures in Canada. *Territory, Politics, Governance*, 3(1), 27–50.

Amin, Ash & Thrift, Nigel (2002). *Cities: Reimagining the urban*. Cambridge: Polity Press.

Belina, Berndt, Petzold, Tino, Schardt, Jürgen & Schipper, Sebastian (2013). Neoliberalising the Fordist University: A Tale of Two Campuses in Frankfurt a. M., Germany. *Antipode*, 45(3), 738–759.

Bender, Thomas (1988). *The university and the city. From medieval origins to the present*. Oxford: Oxford University Press.

Benneworth, Paul, de Boer, Harry & Jongbloed, Ben (2015). Between good intentions and urgent stakeholder pressures. Institutionalizing the universities' third mission in the Swedish context. *European Journal of Higher Education*, 5(3), 280–296.

Boucher, Gerry, Conway, Cheryl & van der Meer, Els (2003). Tiers of engagement by universities in their region's development. *Regional Studies*, 37(9), 887–897.

Calhoun, Craig (2006). The university and the public good. *Thesis Eleven*, 84(7), 7–43.

Capello, Roberta & Olechnicka, Agnieszka & Gorzelak, Grzegorz (eds.) (2013). *Universities, cities and regions. Loci for knowledge and innovation creation*. Abingdon: Routledge.

Charles, David, Kitagawa, Fumi & Uyarra, Elvira (2014). Universities in crisis? New challenges and strategies in two English city-regions. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 7(2), 327–348.

Chatterton, Paul & Goddard, John (2000). The response of higher education institutions to regional needs. *European Journal of Education*, 35(4), 475–496.

Clark, Burton R. (1998). The entrepreneurial university. Demand and response. *Tertiary Education and Management*, 4(1), 5–16.

Clark, Burton R. (2003). Sustaining change in universities continuities in case studies and concepts. *Tertiary Education and Management*, 9(2), 99–116.

Cochrane, Allen & Williams, Ruth (2013). Putting higher education in its place. The sociopolitical geographies of English universities. *Policy and Politics*, 41(1), 43–58.

Cox, Kevin R. & Mair, Andrew (1988). Locality and community in the politics of local economic development. *Annals of Association of American Geographers*, 78(2), 307–325.

Delanty, Gerard (2001). The university in the knowledge society. *Organization*, 8(2), 149–153.

Etzkowitz, Henry & Leydesdorff, Loet (2000). The dynamics of innovation. From national systems and “Mode 2” to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research Policy*, 29(2), 109–123.

Etzkowitz, Henry, Webster, Andrew, Gebhardt, Christiane & Terra, Branca R. C. (2000). The future of the university and the university of the future: evolution of ivory tower to entrepreneurial paradigm. *Research Policy*, 29(2), 313–330.

Etzkowitz, Henry (2003). Research groups as ‘quasi-firms’. The invention of entrepreneurial university. *Research Policy*, 32(1), 109–121.

Florida, Richard, Gates, Gary, Knudsen, Brian & Stolarick, Kevin (2006). *The university and the creative economy*. Haettu sivulta

<http://creativeclass.com/rfcgdb/articles/University%20For%20City%20and%20Community%20.pdf>, 13.12.2016

Goddard, John & Puukka, Jaana (2008). The engagement of higher education institutions in regional development. *Higher Education Management and Policy*, 20(1), 11–41.

Goddard, John & Vallance, Paul (2013). *The university and the city*. London: Routledge.

Granovetter, Mark S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380.

Gunasekara, Chrys (2006). The generative and developmental roles of universities in regional innovations systems. *Science and Public Policy*, 33(2), 137–150.

Jongbloed, Ben, Enders, Jürgen & Salerno, Carlo (2008). Higher education and its communities: Interconnections, interdependencies and a research agenda. *Higher Education*, 56(3), 303–324.

Juppo, Virpi (2011). *Muutoksen johtaminen suomalaisessa yliopistouudistuksessa rehtoreiden näkökulmasta*. Vaasa: Universitas Wasaensis.

Kallunki, Jarmo, Koriseva, Soile & Saarela, Henni (2015). Suomalaista yliopistopolitiikkaa ohjaavat perustelut tuloksellisuuden aikakaudella. *Kasvatus & aika*, 9(3), 117–133.

Kankaanpää, Jenni (2013). *Kohti yritysmäistä hyöty-yliopistoa. Valtiovallan tahto Suomessa vuosina 1985–2006 ja kokemukset kolmessa yliopistossa*. Turun yliopiston julkaisuja C:369. Turku: Painosalama Oy.

Kantanen, Helena (2007). *Stakeholder dialogue and regional engagement in the context of higher education*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Kohvakka, Mikko (2016). *Proaktiivisuutta, sopeutumista vai vastarintaa? Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu ja Joensuun yliopisto osana valtion ja korkeakoulujärjestelmän tilallista muutosta Suomessa 1960-luvulta 1990-luvun alkuun*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Kosmützky, Anna & Ewen, Amy (2016). Global, national or local? The multiplayed spatial ties of universities in society. Teoksessa Hoffman, David M. & Välimaa, Jussi (eds.). *Re-becoming universities? Higher education institutions in networked knowledge societies* (s. 223–245). Dordrecht: Springer.

Lawton Smith, Helen (2006). *Universities, innovation and the economy*. London: Routledge.

Lewin, Kurt (1947). Frontiers in group dynamics: Concept, method and reality in social science; Social equilibria and social change. *Human Relations* 1(1), 5–40.

Moisio, Sami (2012). *Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Tampere: Vastapaino.

Moisio, Sami (2018). *Geopolitics of the knowledge-based economy*. London: Routledge.

Moisio, Sami & Kangas, Anni (2016). Reterritorializing the global knowledge economy: an analysis of geopolitical assemblages of higher education. *Global Networks*, 16(3), 268–287.

Morrill, Calvin., Buller, David B., Buller, Mary K. & Larkey, Linda R. (1999). Toward an Organizational Perspective on Identifying and Managing Formal Gatekeepers. *Qualitative Sociology*, 22(1), 51–72.

Niiniluoto, Ilkka (2015). Yliopistot ja korkeakoulut yhteiskunnallisina vaikuttajina. Teoksessa *Vastuullinen ja vaikuttava. Tulokulmia korkeakoulujen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen* (s. 11–32). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Olsen, Johan P. (2007). The institutional dynamics of the European University. Teoksessa Maassen, Peter & Olsen, Johan P. (eds.). *University dynamics and European integration* (s. 25–54). Enschede: Springer.

Pinheiro, Rómulo, Benneworth, Paul & Jones, Glen A. (2012). *Universities and regional development. A critical assessment of tensions and contradictions*. New York: Routledge.

Pinheiro, Rómulo, Langa, Patricio V. & Pausits, Attila (2015a). One and two equals three? The third mission of higher education institutions. *European Journal of Higher Education*, 5(3), 233–249.

Pinheiro, Rómulo, Benneworth, Paul & Jones, Glen A. (2015b). Beyond the obvious. Tensions and volitions surrounding the contributions of universities to regional development and innovation. Teoksessa Farinha, Louis, Ferreira, Joao, Lawton Smith, Helen & Sharmistha, Bagchi-Sen (eds.).

Handbook of research on global competitive advantage through innovation and entrepreneurship (s. 150–172). Hershey, PA: IGI Global.

Russo, Antonio P., van den Berg, Leo & Lavanga, Mariangela (2007). Toward a sustainable relationship between city and university. A stakeholder approach. *Journal of Planning Education and Research*, 27(2), 199–216.

Saarivirta, Toni (2008). *Itseuudistumisen kapasiteetti ja kehitysalustat: Tarkastelussa Forum Virium Helsinki*. SENTE työraportteja 19. Tampere: Tampereen yliopisto

Shattock, Michael (2005). European universities for entrepreneurship: Their role in the Europe of knowledge. The theoretical context. *Higher Education Management and Policy*, 17(3), 13–25.

Sporn, Barbara (1996): Managing university culture: an analysis of the relationship between institutional culture and management approaches. *Higher Education*, 32(1), 41–61.

Stähle, Pirjo & Pirttivaara, Mika (toim.) (2015). *Rikastuttava yhteistyö ja uudet toimintamallit. Innovaatioekosysteemi yhteiskunnan ajurina*. Helsinki: Tekes.

SVT (2015a). Suomen virallinen tilasto: Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus.

Tilaston kotisivu <http://www.stat.fi/til/tyokay/yht.htm>, 22.2.2017.

SVT (2015b). Suomen virallinen tilasto: Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. Tilaston kotisivu <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>, 22.2.2017.

SVT (2015c). Suomen virallinen tilasto: Väestön koulutusrakenne. Helsinki: Tilastokeskus.

Tilaston kotisivu <http://www.stat.fi/til/vkour/index.html>, 22.2.2017.

Tamminen, Tuomo (2017). Kunta kuuluu yliopistolaisillekin. *Acatiimi*, 2/2017, 10–11.

Tirronen, Jarkko (2014). Suomalaisten yliopistojen strateginen johtaminen. *Hallinnon tutkimus*, 33(1), 70–77.

Tomaney, John & Wray, Felicity (2011). The University and the Region: An Australian Perspective. *International Journal of Urban and Regional Research*, 35(5), 913–931.

Uyarra, Elvira (2010). Conceptualizing the regional roles of universities, implications and contradictions. *European Planning Studies*, 18(8), 1227–1246.

Vartiainen, Perttu (2016). Suomalaisen korkeakouluverkon kehittämisen vaihtoehtoista. *Tieteessä Tapahtuu*, 34(3), 24–32.

Vartiainen, Perttu (2017). Campus-based tensions in the structural development of a newly merged university: The case of the University of Eastern Finland. *Tertiary Education and Management*, 23(1), 53–68.

Opetushallinnon tilastopalvelu (2015). Yliopistokoulutus. Helsinki: Opetushallinnon tilastopalvelu - Vipunen.fi. Tilaston kotisivu <https://vipunen.fi/fi-fi/yliopisto/Sivut/default.aspx>, 20.2.2017.

Vaasan kaupunki (2016). Tietoa taskuun 2016 – kansalaisinfo. Haettu sivulta
https://www.vaasa.fi/sites/default/files/vaasa_tietoa_taskuun_2016_fi_screen.pdf, 3.3.2017.

Välimaa, Jussi (2004). Nationalisation, localisation and globalisation in Finnish higher education. *Higher Education*, 48(1), 27–54.

Välimaa, Jussi (2012). The corporatization of national universities in Finland. Teoksessa: Pusser, Brian, Kempner, Ken, Marginson, Simon & Ordorika, Imanol (eds.), *Universities and the public sphere. Knowledge creation and state building in the era of globalization* (s. 101–120). London: Routledge.

Väliverronen, Esa (2016). *Julkinen tiede*. Tampere: Vastapaino.

von Wright, Georg H. (1983). *Humanismi elämänsenteena*. Helsinki: Otava.

van der Wusten, Herman (ed.) (1998). *The urban university and its identity. Roots, location, roles*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Ylijoki, Oili-Helena (1998). *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisaatio*. Tampere: Vastapaino.

Zukin, Sharon (1995). *The cultures of cities*. Oxford: Blackwell.